

Ἐπινομίς ἢ νυκτερινός σύλλογος, πολιτικός τοῦ Πλάτωνος

www.physics.ntua.gr/mourmouras/greats/platon/

[973.a]

{Κλεινίας} Πρὸς μὲν τὸ τῆς ὁμολογίας ἤκομεν ἅπαντες ὀρθῶς, ὃ ξένε, τρεῖς ὄντες, ἐγὼ καὶ σὺ καὶ Μέγιλλος ὅδε, τὸ τῆς φρονήσεως ἐπισκεψόμενοι τίνοι ποτὲ χρητὴ λόγῳ διεξελεθῆναι, ὃ τὴν ἀνθρωπίνην ἔξιν φαμέν, ὅταν διανοηθῆ, κάλλιστ' ἔχειν ποιεῖν πρὸς φρόνησιν ὅσην δυνατὸν ἀνθρώπῳ σχεῖν. τὰ μὲν γὰρ ἄλλα, ὡς φαμεν, ἅπαντα διεξήλθομεν ὅσα ἦν περὶ νόμων θέσιν· ὃ δὲ μέγιστον εὐρεῖν τε καὶ εἰπεῖν, τί ποτε μαθὼν θνητὸς ἀνθρώπος σοφὸς ἂν εἴη, τοῦτο οὔτε εἵπομεν οὔτε ἠύρομεν, νῦν τε πειρώμεθα τοῦτο μὴ καταλιπεῖν· σχεδὸν γὰρ ἀτελὲς ἂν πράξαιμεν οὐ χάριν ἅπαντες ὠρμήσαμεν, ὡς φανερὰ ποιήσοντες ἐξ ἀρχῆς μέχρι τέλους.

{Ἀθηναῖος} ὦ φίλε Κλεινία, καλῶς μὲν λέγεις, ἄτοπον μὴν ἀκούσεσθαί σε λόγον οἶμαι, καί τινα τρόπον οὐκ ἄτοπον αὐτῷ. πολλοὶ γὰρ δὴ προστυχεῖς τῷ βίῳ γιγνόμενοι τὸν αὐτὸν λόγον φέρουσιν, ὡς οὐκ ἔσται μακάριον τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος οὐδ' εὐδαιμον. ἔπου δὴ καὶ σύνιδε ἂν σοι δοκῶ κἀγὼ μετ' αὐτῶν καλῶς τοῦ τοιούτου πέρι λέγειν. οὐ φημι εἶναι δυνατὸν ἀνθρώποις μακαρίοις τε καὶ εὐδαιμόσιον γενέσθαι πλὴν ὀλίγων – μέχριτερον ἂν ζῶμεν τοῦτο διορίζομαι· καλὴ δὲ ἐλπίς τελευτήσαντι τυχεῖν ἀπάντων ὧν ἕνεκά τις προθυμοῖτ' ἂν ζῶν τε ὡς κάλλιστ' ἂν ζῆν κατὰ δύναμιν καὶ τελευτήσας τελευτῆς τοιαύτης τυχεῖν – λέγω δ' οὐδὲν σοφόν, ἀλλ' ὅπερ ἅπαντες Ἕλληνας τε καὶ βάρβαροι γινώσκομέν τινα τρόπον, ὡς ἐξ ἀρχῆς τὸ γενέσθαι χαλεπὸν ἅπαντι ζῶν· πρῶτον μὲν τὸ μετασχεῖν τῆς τῶν κυουμένων ἕξεως, ἔπειτ' αὐτὸ γίνεσθαι, καὶ ἔτι τὸ τρέφεσθαι καὶ παιδεύεσθαι, [974.a] διὰ πόνων μυρίων ταῦτα γίνεσθαι σύμπαντα, ὡς φαμεν ἅπαντες. καὶ χρόνος βραχὺς ἂν τις εἴη πρὸς λογισμὸν μὴ τοι τῶν μοχθηρῶν, ἀλλ' ὃ πᾶς ἂν ὑπολάβοι μέτριον. οὗτος δὲ σχεδὸν ἀναπνοὴν δοκεῖ ποιεῖν τινα κατὰ μέσον πη βίον τὸν ἀνθρώπινον· ταχύ γε μὴν ἐπιλαβὸν γῆρας ὄντινοῦν ποιήσει' ἂν μήποτ' ἐθέλησαι πάλιν ἀναβιῶναι, λογισάμενον τὸν βεβιωμένον ἑαυτῷ βίον, ὅστις μὴ τυγχάνει παιδικῆς δόξης μεστὸς ὢν. τούτων δὴ τί ποτέ μοι τεκμήριον; ὅτι πέφυκεν ταύτη τὸ νῦν ζητούμενον τῷ λόγῳ. ζητοῦμεν δὲ δὴ τίνα τρόπον σοφοὶ γενησόμεθα, ὡς οὔσης τινὸς ἐκάστοις ταύτης τῆς δυνάμεως· ἡ δὲ φυγὴ φεύγει τότε ὅταν τις πρὸς τινα φρόνησιν ἢ τῶν λεγομένων τεχνῶν ἢ φρονήσεων ἢ τινῶν ἄλλων τοιούτων ὡς οἴομεθα ἐπιστημῶν, ὡς ἀξίας τούτων οὐδεμιᾶς οὔσης ἐπὶ κλησιν ῥηθῆναι τῆς περὶ ταῦτα σοφίας τὰνθρώπινα, τῆς δὲ ψυχῆς σφόδρα πεποιθυίας καὶ μαντευσόμενης ὡς οὔσης αὐτῇ κατὰ τινα φύσιν ταύτης, τίς δὲ ἐστίν καὶ πότε καὶ πῶς, οὐ πάνυ δυναμένης ἐξευρίσκειν. ἄρ' οὐ τούτῳ σφόδρα προσέοιχ' ἡμῶν ἢ περὶ σοφίαν ἀπορία καὶ ζήτησις, πλείων τῆς ἐλπίδος ἐκάστῳ γιγνομένη τῶν ὅσοι ἐν ἡμῖν δυνατοὶ γίνονται φρονίμως αὐτοὺς ἄλλους τε ἐξετάσαι συμφώνως διὰ λόγων πάντων καὶ πάντη λεγομένων; ταῦτα οὐχ οὕτως ἢ ταύτη συμφήσομεν ἔχειν;

{Κλεινίας} Συμφήσομεν ἐπ' ἐλπίδι σοι ἴσως ταῦτ', ὃ ξένε, τῇ μετὰ σοῦ κατὰ χρόνον ἂν γενομένη, δοξάσαι περὶ αὐτῶν εἰς αὐθις τὸ ἀληθέστατον.

{Ἀθηναῖος} Τὰς ἄλλας τοίνυν ὅσαι ἐπιστῆμαι μὲν εἰσιν λεγόμεναι, σοφὸν δὲ οὐκ ἀποτελοῦσιν τὸν λαμβάνοντά τε αὐτάς καὶ ἔχοντα, πρῶτον διεξιτέον, ὅπως ταύτας ἐκποδῶν θέμενοι, πειρώμεθα ἐκείνας ὧν δεόμεθα παραθέσθαι τε καὶ παραθέμενοι μανθάνειν.

Πρῶτον μὲν τοίνυν ὧν πρῶτον δεῖ θνητῷ γένει, ἴδωμεν ὡς εἰσὶ μὲν ἀναγκαιόταται σχεδὸν ἀληθῶς τε πρῶται, ὃ δὲ ἐπιστῆμων αὐτῶν γιγνόμενος, εἰ καὶ κατ' ἀρχὰς ἔδοξεν τις εἶναι ποτε σοφός, οὐκ οὐκ

νῦν γε οὔτε σοφός εἶναι δοξάζεται [975.a] ὄνειδη τε ἴσχει μᾶλλον ἀπὸ τῆς τοιαύτης ἐπιστήμης. ἐροῦμεν δὴ αἶ τ' εἰσὶν καὶ ὅτι πᾶς ἀνὴρ αὐτάς, σχεδὸν ὅσοις ἀγὼν πρόκειται τοῦ δοκεῖν ὡς ἄριστον ἄνδρα συμβῆναι γενόμενον ἄν, φεύγει διὰ τὰς κτήσεις τῆς φρονήσεώς τε καὶ ἐπιτηδεύσεως. ἔστω δὴ πρῶτον μὲν ἢ τῆς ἀλληλοφαγίας τῶν ζῶων ἡμᾶς τῶν μὲν, ὡς ὁ μῦθος ἐστίν, τὸ παράπαν ἀποστήσασα, τῶν δὲ εἰς τὴν νόμιμον ἐδωδὴν καταστήσασα. ἴλεω δ' ἡμῖν οἱ πρόσθεν εἴησάν τε καὶ εἰσὶν – οἵτινες μὲν γὰρ οὖν ἐλέγομεν, πρῶτοι χαιρέτωσαν – ἢ δ' οὖν ἀλφίτων τε καὶ ἀλεύρων ποίησις ἅμα καὶ τροφή καλὴ μὲν καὶ ἀγαθὴ, σοφὸν δὲ ἄνδρα τελέως οὐκ ἐθελήσει ποτὲ ἀπεργάσασθαι· τοῦτο γὰρ αὐτό, ἢ τῆς ποιήσεως ἐπικλήσις, τῶν ποιουμένων αὐτῶν δυσχέριαν ἀπεργάζοιτ' ἄν. σχεδὸν δ' οὐδὲ χώρας συμπάσης γεωργία· οὐ γὰρ τέχνη ἀλλὰ φύσει κατὰ θεὸν πάντες φαινόμεθα γῆν μετακεχειρίσθαι. καὶ μὴν οὐδ' ἢ τῶν οἰκήσεων γε συνουφὴ καὶ σύμπασα οἰκοδομία καὶ σκευῶν πάντων ἀπεργαστική, χαλκεία τε καὶ ἢ τῶν τεκτονικῶν καὶ πλαστικῶν καὶ πλεκτικῶν καὶ ἔτι συμπάντων ὀργάνων παρασκευή, δῆμω τὸ πρόσφορον ἔχουσα, ἀλλ' οὐκ ἐπ' ἀρετῇ λεγομένη. καὶ μὴν οὐδ' ἢ σύμπασα θηρευτική, πολλή περ καὶ τεχνικὴ γεγονυῖα, τό γε μεγαλοπρεπὲς σὺν τῷ σοφῷ οὐκ ἀποδίδωσιν. οὐ μὴν οὐδὲ μαντικὴ γε οὐδ' ἐρμηνευτικὴ τὸ παράπαν· τὸ λεγόμενον γὰρ οἶδεν μόνον, εἰ δ' ἀληθές, οὐκ ἔμαθεν.

Ἵτε δὴ τὴν τῶν ἀναγκαίων ὀρῶμεν κτήσιν διὰ τέχνης μὲν ἀπεργαζομένην, τούτων δὲ οὐδεμίαν οὐδένα σοφὸν ποιούσαν, τό γε μετὰ τοῦτο παιδιὰ τις ἂν λείποιτο, μιμητικὴ μὲν τὸ πλεῖστον ἀλλ' οὐδαμῇ σπουδαία. πολλοῖς μὲν γὰρ ὀργάνοις μιμοῦνται, πολλοῖς δ' αὐτῶν τῶν σωμάτων οὐ πάντως εὐσχήμοσι μιμήμασιν, τά τε κατὰ λόγους καὶ μοῦσαν πᾶσαν, καὶ ὅσων γραφικὴ μήτηρ, πολλῶν καὶ παντοίων ποικιλμάτων ἀποτελουμένων ἐν πολλοῖς ὑγροῖς καὶ ξηροῖς γένεσιν· ὧν σοφὸν οὐδένα εἰς οὐδὲν σπουδῇ τῇ μεγίστῃ δημιουργοῦντα ἢ μιμητικὴ παρέχεται.

Πάντων δ' ἐξαιρησμένων τὸ λοιπὸν βοήθεια γίγνοιτ' ἂν μυρία μυρίοις, ἢ μὲν μεγίστη τε καὶ εἰς πλεῖστα πολεμικὴ κληθεῖσα, στρατηγικὴ τέχνη, εὐδοκιμωτάτη πρὸς χρεῖαν, εὐτυχίας πλείστης δεομένη, [976.a] μᾶλλον δὲ ἀνδρεία κατὰ φύσιν ἢ σοφία δεδομένη. ἦν δὲ καλοῦσι μὲν ἰατρικήν, βοήθεια δὲ που καὶ αὕτη σχεδὸν ὅσων ὦραι ψύχει καὶ καύματι ἀκαίρῳ καὶ πᾶσι τοῖς τοιούτοις ληίζονται τὴν τῶν ζῶων φύσιν. εὐδόκιμον δὲ οὐδὲν τούτων εἰς σοφίαν τὴν ἀληθεστάτην· ἄμετρα γὰρ δόξαι φορεῖται τοπαζόμενα. βοηθοὺς δὲ που καὶ τοὺς κυβερνήτας ἅμα καὶ τοὺς ναύτας ἐροῦμεν, καὶ τούτων ἄνδρα σοφὸν μηδένα τις ἡμᾶς παραμυθούμενος ἐξ ἀπάντων διαγγελλέτω· οὐ γὰρ ἂν εἰδείη τις πνεύματος ὀργὴν οὐδὲ φιλίαν, ὃ προσφιλὲς ἀπάση κυβερνητικῇ. καὶ μὴν οὐδ' ὅπόσοι βοηθοὶ δίκαις ἐν τῇ τοῦ λέγειν ῥώμῃ φασὶ γίγνεσθαι, μνήμη καὶ τριβῇ δόξης ἤθεσιν προσέχοντες τὸν νοῦν, ἀληθείας δὲ τῶν ὄντως δικαίων ἐκτὸς παρεσφαλμένοι.

Λοιπὴ δ' ἔτι πρὸς δόξαν σοφίας ἐστὶν τις ἄτοπος δύναμις, ἦν φύσιν ἂν οἱ πολλοὶ μᾶλλον ἢ σοφίαν ὀνομάσειαν, τότε ὅταν τινὰ τις συνοητῇ ῥαδίως μὲν ὅτι περ ἂν μανθάνη μανθάνοντα, μάλα δὲ πολλὰ καὶ ἀσφαλῶς μνημονεύοντα, ὅταν τε τὸ πρόσφορον ἐκάστω διαμνημονεύῃ τις, ὅτι γιγνόμενον ἂν πρέποι, τοῦτο δὲ ταχὺ δρᾷ· ταῦτα γὰρ ἅπαντα οἱ μὲν φύσιν, οἱ δὲ σοφίαν, οἱ δὲ ἀγχίνουσαν θήσουσιν φύσεως, σοφὸν δὲ ὄντως οὐδενὶ τούτων οὐδεὶς τῶν ἐμφρόνων ἐθελήσει ποτὲ καλεῖν.

Ἀλλὰ μὴν δεῖ φανῆναι γέ τινα ἐπιστήμην ἢ ἔχων σοφὸς γίγνοιτ' ἂν ὁ σοφὸς ὄντως ὧν καὶ μὴ μόνον δοξαζόμενος. ἴδωμεν δὴ. χαλεπῷ μὲν γὰρ λόγῳ παντάπασιν ἐπιχειροῦμεν, ἑτέραν πάρεξ τῶν εἰρημένων εὐρεῖν, ἢ σοφία μὲν λέγοιτ' ἂν ὄντως τε καὶ εἰκότως, ὃ δὲ λαβῶν οὔτε βάνουσος οὔτ' ἠλίθιος ἔσται, σοφὸς δὲ καὶ ἀγαθὸς δι' αὐτὴν πολίτης τε καὶ ἄρχων καὶ ἀρχόμενος ἐνδίκως ἔσται πόλεως ἅμα καὶ ἐμμελής. κατίδωμεν δὴ ταύτην πρώτην, τίς ποτ' ἐκ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἐπιστήμη μία διεξεληθοῦσα ἢ μὴ παραγενομένη τῶν νῦν παρουσῶν ἀνοητότατον ἂν καὶ ἀφρονέστατον παράσχοιτο ζῶον τὸ τῶν ἀνθρώπων. οὐ δὴ τοῦτό γε πάνυ χαλεπὸν τὸ κατιδεῖν. μία

γὰρ ὡς εἶπεῖν πρὸς μίαν ἢ τὸν ἀριθμὸν δοῦσα παντὶ τῷ θνητῷ γένει τοῦτ' ἂν δράσειεν· θεὸν δ' αὐτὸν μᾶλλον ἢ τινα τύχην ἠγοῦμαι δόντα ἡμῖν σφάζειν ἡμᾶς. ὃν δὲ θεὸν ἠγοῦμαι, φράζειν χρή, καίπερ ἄτοπον ὄντα, καὶ πῶς οὐκ ἄτοπον αὖ· [977.a] πῶς γὰρ τὸ ἀγαθῶν αἴτιον ἡμῖν συμπάντων οὐ καὶ τοῦ πολὺ μεγίστου, τῆς φρονήσεως, αἴτιον ἠγεῖσθαι δεῖ γεγονέναι; τίνα δὴ καὶ σεμνύνων ποτὲ λέγω θεόν, ὃ Μέγιστέ τε καὶ Κλεινία; σχεδὸν Οὐρανόν, ὃν καὶ δικαιοτάτον, ὡς σύμπαντες ἄλλοι δαίμονες ἅμα καὶ θεοί, τιμᾶν τε καὶ εὐχεσθαι διαφερόντως αὐτῷ. τὸ δὲ καὶ τῶν ἄλλων αἴτιον ἀγαθῶν πάντων ἡμῖν αὐτὸν γεγονέναι πάντες ἂν ὁμολογοῖμεν· δοῦναι δὲ ἅμα καὶ ἀριθμὸν ἡμεῖς γε ὄντως αὐτὸν φάμεν, ἔτι δὲ καὶ δώσειν, ἐάν τις θέλη συνακολουθεῖν. ἐάν γὰρ ἴη τις ἐπὶ θεωρίαν ὀρθὴν τὴν τοῦδε, εἴτε κόσμον εἴτε ὄλυμπον εἴτε οὐρανὸν ἐν ἡδονῇ τῷ λέγειν, λεγέτω μὲν, ἀκολουθεῖτω δὲ ὅπη ποικίλλων αὐτὸν καὶ τὰ ἐν αὐτῷ στρέφων ἄστρα πάσας διεξόδους ὥρας τε καὶ τροφήν πᾶσιν παρέχεται. καὶ τὴν ἄλλην δὲ οὖν φρόνησιν, ὡς φαῖμεν ἂν, σὺν ἀριθμῷ παντί, καὶ τᾶλλ' ἀγαθὰ· τοῦτο δὲ μέγιστον, ἐάν τις τὴν ἀριθμῶν αὐτοῦ δόσιν δεξάμενος ἐπεξέλθῃ πᾶσαν τὴν περίοδον.

Ἔτι δὲ σμικρὸν ἐπανελθόντες πῶς τοῖς λόγοις ἀναμνησθῶμεν ὅτι καὶ μάλ' ὀρθῶς ἐνόησαμεν ὡς, εἴπερ ἀριθμὸν ἐκ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἐξέλοιμεν, οὐκ ἂν ποτέ τι φρόνιμοι γενοίμεθα. οὐ γὰρ ἂν ἔτι ποτὲ ψυχὴ τούτου τοῦ ζῴου πᾶσαν ἀρετὴν λάβοι σχεδόν, ὅτου λόγος ἀπειρῆ· ζῶον δὲ ὅτι μὴ γινώσκουσι δύο καὶ τρία μηδὲ περιττὸν μηδὲ ἄρτιον, ἀγνοοῖ δὲ τὸ παράπαν ἀριθμὸν, οὐκ ἂν ποτε διδόναι λόγον ἔχοι περὶ ὧν αἰσθήσεις καὶ μνήμας ἔχοι μόνον εἴη κεκτημένον, τὴν δὲ ἄλλην ἀρετὴν, ἀνδρείαν καὶ σωφροσύνην, οὐδὲν ἀποκωλύει. στερόμενος δὲ ἀληθοῦς λόγου σοφὸς οὐκ ἂν ποτε γένοιτο, ὅτῳ δὲ σοφία μὴ προσείη, πάσης ἀρετῆς τὸ μέγιστον μέρος, οὐκ ἂν ἔτι τελέως ἀγαθὸς γενόμενος εὐδαίμων ποτὲ γένοιτο. οὕτως ἀριθμὸν μὲν ἀνάγκη πᾶσα ὑποτίθεσθαι· διότι δὲ τοῦτο ἀνάγκη, λόγος ἔτι πλείων πάντων γίγνεται ἂν τῶν εἰρημένων. ἀλλὰ καὶ ὁ νῦν ὀρθῶς ῥηθήσεται, ὅτι καὶ τὰ τῶν ἄλλων τεχνῶν λεγόμενα, ἃ νυνδὴ διήλθομεν ἐὼντες εἶναι πάσας τὰς τέχνας, οὐδὲ τούτων ἐν οὐδὲν μένει, πάντα δ' ἀπολείπεται τὸ παράπαν, ὅταν ἀριθμητικὴν τις ἀνέλῃ.

Δόξειε δ' ἂν ἴσως τις βραχέων ἕνεκα ἀριθμοῦ δεῖσθαι τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος, εἰς τὰς τέχνας ἀποβλέψας – καίτοι μέγα μὲν καὶ τοῦτο – εἰ δὲ τις ἴδοι τὸ θεῖον τῆς γενέσεως καὶ τὸ θνητόν, ἐν ᾧ καὶ τὸ θεοσεβὲς γνωρισθῆσεται [978.a] καὶ ὁ ἀριθμὸς ὄντως, οὐκ ἂν ἔτι πᾶς ἂν τις γνοίῃ σύμπαντα ἀριθμὸν ὅσης ἡμῖν δυνάμει αἴτιος ἂν εἴη συγγινόμενος – ἐπεὶ καὶ τὰ κατὰ μουσικὴν πᾶσαν διαριθμουμένων κινήσεως τε καὶ φθόγγων δῆλον ὅτι δεῖ – καὶ τὸ μέγιστον, ἀγαθῶν ὡς πάντων αἴτιον, ὅτι δὲ κακῶν οὐδενός, εὖ τοῦτο γνωστέον, ὃ καὶ τάχα γένοιτ' ἂν. ἀλλ' ἢ σχεδὸν ἀλόγιστός τε καὶ ἄτακτος ἀσχίμων τε καὶ ἄρρυθμος ἀνάρμοστός τε φορὰ, καὶ πάνθ' ὅποσα κακοῦ κεκοινώνηκέν τινος, ἐπιλέλειπται παντὸς ἀριθμοῦ, καὶ δεῖ τοῦθ' οὕτω διανοεῖσθαι τὸν μέλλοντα εὐδαίμονα τελευτήσῃν· καὶ τό γε δὴ δίκαιόν τε καὶ ἀγαθὸν καὶ καλὸν καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα οὐδεὶς ποτε μὴ γινώσκων, ἀληθοῦς δόξης ἐπιλαβόμενος, διαριθμήσεται πρὸς τὸ ἑαυτὸν τε καὶ ἕτερον πεῖσαι τὸ παράπαν.

Ἴωμεν δὴ σκεψόμενοι πρὸς τοῦτ' αὐτό, πῶς ἐμάθομεν ἀριθμεῖν. φέρε· τὸ γὰρ ἐν δὴ καὶ δύο γέγονε πόθεν ἡμῖν ὥστ' ἐννοῆσαι, φύσιν ταύτην ἔχουσιν ἐκ τοῦ παντὸς πρὸς τὸ δυνατοῦς ἐννοεῖν εἶναι; πολλοῖς δὲ ἄλλοις αὖ τῶν ζῴων οὐδ' εἰς αὐτὸ τοῦθ' ἢ φύσις παραγέγονεν, ὥστε μαθεῖν δυνατοῖς εἶναι παρὰ τοῦ πατρὸς ἀριθμεῖν, παρὰ δ' ἡμῖν τοῦτ' αὐτὸ πρῶτον ἐνώκισεν ὁ θεός, ὥστε ἱκανοῖς εἶναι δεικνύμενον συννοεῖν, ἔπειτ' ἔδειξεν καὶ δείκνυσιν· ὧν τί κάλλιον ἐν ἐνός ἂν τις θεάσαιτο πλην τὸ τῆς ἡμέρας γένος, εἴτα εἰς τὸ τῆς νυκτὸς ἔλθοι μέρος ἔχων ὄψιν, ὅθεν ἕτερον πᾶν αὐτῷ φαίνεται ἂν; καὶ ἐλίττων δὴ ταῦτα αὐτὰ ὅταν μὴ παύηται πολλὰς μὲν νύκτας, πολλὰς δὲ ἡμέρας ἅς οὐρανός, οὐδέποτε παύεται διδάσκων ἀνθρώπους ἐν τε καὶ δύο, πρὶν ἂν καὶ ὁ δυσμαθέστατος

ικανῶς μάθη ἀριθμεῖν· ὡς γάρ καὶ τρία καὶ τέτταρα καὶ πολλά, ἕκαστος ἡμῶν ἐπινοήσειεν ἂν ὁρῶν ταῦτα. καὶ ἐκ τούτων ἐν ἐποίησεν τὴν σελήνην ὁ θεὸς ἀπεργασάμενος, ἢ τοτὲ μὲν μείζων φαινομένη, τοτὲ δ' ἐλάττων, διεξῆλθεν ἄλλην ἀεὶ φαίνουσα ἡμέραν, μέχρι πεντεκαίδεκα ἡμερῶν καὶ νυκτῶν· αὕτη δ' ἔστιν περίοδος, εἰ βούλεται τις τὸν κύκλον ἓνα ὅλον εἰς ἐν τιθέναί, ὥστε ὡς ἔπος εἰπεῖν καὶ τὸ δυσμαθέστατον ἂν μαθεῖν ζῶον, οἷς παρέδωκεν φύσιν ὁ θεὸς τοῦ δυνατοῖς εἶναι μανθάνειν. καὶ μέχρι μὲν τούτων τε καὶ ἐν τούτοις σύμπαν τὸ δυνατόν τῶν ζώων μάλα ἀριθμητικὸν γέγονε, [979.a] τὸ καθ' ἐν αὐτὸ σκοποῦν· τὸ δὲ πρὸς ἄλληλα πάντα ἀριθμὸν ἀεὶ λογιζέσθαι, δοκῶ μὲν μείζονος ἔνεκα, καὶ τούτου δὲ σελήνην, καθάπερ εἶπομεν, αὐξανομένην καὶ φθίνουσαν ἐμποιήσας, μῆνας πρὸς τὸν ἐνιαυτὸν συνεστήσατο, καὶ πάντα ἀριθμὸν πρὸς ἀριθμὸν ἤρξατο συνορᾶν εὐδαίμονι τύχη. διὰ δὲ ταῦθ' ἡμῖν καρποὶ τε καὶ ἐγκύμων ἢ γῆ γέγονεν, ὥστ' εἶναι τροφήν πᾶσι τοῖς ζώοις, ἀνέμων τε καὶ ὑετῶν γιγνομένων οὐκ ἐξαισίων οὐδὲ ἀμέτρων· ἀλλ' εἴ τι παρὰ ταῦτα γίγνεται πρὸς τὸ φλαῦρον, οὐ τὴν θεῖαν ἀλλὰ τὴν ἀνθρωπίνην αἰτιᾶσθαι χρὴ φύσιν, οὐκ ἐν δίκη διανεμούσαν τὸν αὐτῶν βίον. ἡμῖν δ' οὖν ζητοῦσιν περὶ νόμων σχεδὸν ἔδοξεν τὰ μὲν ἄλλα ῥαδιὰ τ' εἶναι γινῶναι τὰ βέλτιστα ἀνθρώποις, καὶ πᾶς ἂν ἰκανὸς γίνεσθαι καὶ συνεῖναι τὰ λεγόμενα καὶ ποιεῖν, εἰ γνοίη τί ποτ' ἔστιν ὃ συμφέρειν εἰκὸς καὶ τί τὸ μὴ συμφέρον· ἔδοξε δὴ καὶ νῦν ἔτι δοκεῖ τὰ μὲν ἄλλα ἐπιτηδεύματα πάντα οὐ σφόδρα χαλεπὰ εἶναι, τὸ δὲ τίνα τρόπον χρὴ γίνεσθαι χρηστοὺς ἀνθρώπους παγχάλεπον. καὶ τὰ μὲν ἄλλα αὖ πάντα κτᾶσθαι χρηστὰ, τὸ λεγόμενόν τε, καὶ δυνατόν καὶ οὐ χαλεπόν, οὐσίαν τε ὅσῃν δεῖ καὶ μὴ δεῖ, καὶ σῶμα οἷόν τε δεῖ καὶ μή· καὶ ψυχὴν ὅτι μὲν ἀγαθὴν δεῖ, συγχωρεῖ πᾶς παντί, τὸ δ' ὄντινα τρόπον ἀγαθὴν, ὅτι μὲν αὖ δίκαιαν καὶ σώφρονα καὶ ἀνδρείαν, καὶ ταῦτα, ὅτι δὲ σοφὴν, φησὶ μὲν πᾶς δεῖν, ἦντινα δὲ σοφίαν, ὡς ἄρτι διεληλύθαμεν, οὐδεὶς οὐδενὶ τὸ παράπαν ἔτι συνομολογεῖ τῶν πολλῶν. νῦν οὖν δὴ παρὰ πάσας τὰς πρόσθεν σοφίας οὐ φαύλην τινὰ ἀνευρίσκομεν εἰς αὐτὰ γε ταῦτα, τὸ δοκεῖν σοφὸν εἶναι τὸν γε μεμαθηκότα ἄπερ καὶ διεληλύθαμεν· εἰ δ' ἔστιν σοφὸς ὁ ταῦτ' ἐπιστήμων καὶ ἀγαθός, τούτου δὴ πέρι λόγον δεῖ λαβεῖν.

{Κλεινίας} ὦ ξένε, ὡς εἰκότως εἶπες ὅτι περὶ μεγάλων μεγάλα ἐπιχειρεῖς φράζειν.

{Ἀθηναῖος} Οὐ γὰρ σμικρά, ὦ Κλεινία· τὸ δὲ χαλεπώτερον, ὅτι παντάπασι καὶ πάντως ἀληθῆ.

{Κλεινίας} Σφόδρα γε, ὦ ξένε· ἀλλ' ὅμως μὴ ἀποκάμης λέγων ὃ φῆς.

{Ἀθηναῖος} Ναί, μηδὲ σφῶ τοίνυν ἀκούοντε.

{Κλεινίας} Ταῦτ' ἔσται· καὶ ὑπὲρ ἀμφοῖν ἐγὼ σοι φράζω. [980.a]

{Ἀθηναῖος} Καλῶς, ἐξ ἀρχῆς δὴ ῥητέον ἀνάγκη πρῶτον, ὡς φαίνεται, μάλιστα μὲν ἂν, εἰ δυνάμεθα ἐνὶ λαβεῖν ὀνόματι, τίς ἐστὶν ἢν οἰόμεθα σοφίαν εἶναι, τοῦτο δ' εἰ σφόδρα ἀδυνατοῦμεν, τὸ δεύτερον, τίνες εἰσὶν ποτε καὶ ὁπόσαι τινές, ἅς τις λαβὼν σοφὸς ἂν εἴη κατὰ τὸν ἡμέτερον μῦθον.

{Κλεινίας} Λέγοις ἂν.

{Ἀθηναῖος} Τὸ δὴ μετὰ τοῦτο ἀνεμέσητον τῷ νομοθέτῃ τὸ κάλλιον τῶν πρότερον εἰρημένων περὶ θεῶν καὶ ἄμεινον ἀπεικάζοντι λέγειν, οἷον παιδιᾶ καλῆ χρωμένῳ καὶ τιμῶντι θεοὺς, ὕμνοις τε καὶ εὐδαιμονία γεραίροντι διάγειν τὸν αὐτοῦ βίον.

{Κλεινίας} Ἡ καλῶς, ὦ ξένε, λέγεις. εἰ γάρ σοι τοῦτο τέλος εἴη τῶν νόμων, θεοὺς προσπαίσαντι καθαρώτερον δὲ διαγαγόντι τὸν βίον τῆς ἅμα τελευτῆς ἀρίστης τε καὶ καλλίστης τυχεῖν.

{Ἀθηναῖος} Πῶς οὖν, ὦ Κλεινία, λέγομεν; ἢ δοκεῖ τοὺς θεοὺς ὑμνοῦντες σφόδρα τιμῶμεν, εὐχόμενοι τὰ κάλλιστα καὶ ἄριστα περὶ αὐτῶν ἐπιέναι λέγειν ἡμῖν; οὕτως ἢ πῶς λέγεις;

{Κλεινίας} Θαυμαστῶς μὲν οὖν οὕτως. ἀλλ', ὦ δαιμόνιε, πιστεύσας τοῖς θεοῖς εὐχου τε καὶ λέγε τὸν ἐπιόντα σοι λόγον τῶν καλῶν περὶ τοὺς θεοὺς τε καὶ τὰς θεάς.

{Ἀθηναῖος} Ἔσται ταῦτα, ἂν αὐτὸς ὁ θεὸς ἡμῖν ὑφηγηται. συνεύχου μόνον.

{Κλεινίας} Λέγοις ἂν τὸ μετὰ τοῦτο.

{Ἀθηναῖος} Θεογονίαν τοίνυν καὶ ζωογονίαν ἀναγκαῖον, ὡς ἔοικεν, πρῶτόν μοι, κακῶς ἀπεικασάντων τῶν ἔμπροσθεν, βέλτιον ἀπεικάσαι κατὰ τὸν ἔμπροσθεν λόγον, ἀναλαβόντα ὃν πρὸς τοὺς ἀσεβεῖς ἐπικεχείρηκα λέγων, φράζων ὡς εἰσὶν θεοὶ ἐπιμελούμενοι πάντων, σμικρῶν καὶ μειζόνων, καὶ σχεδὸν ἀπαραμύθητοι τῶν περὶ τὰ δίκαιά εἰσιν πράγματα – εἰ δὴ μέμνησθέ γε, ὦ Κλεινία· ἐλάβετε μὲν γὰρ δὴ καὶ ὑπομνήματα – καὶ γὰρ ἦν τὰ ῥηθέντα τότε καὶ μάλα ἀληθῆ· τόδε δὲ αὐτῶν ἦν τὸ μέγιστον, ὅτι πρεσβύτερον εἶη ψυχὴ σώματος ἅπασα παντός – ἄρα μέμνησθε; ἢ πάντως που τοῦτό γε; – ὃ γὰρ ἄμεινον καὶ παλαιότερον καὶ θεοειδέστερον, πιθανὸν ὅτι τοῦ νέου καὶ νεωτέρου καὶ ἀτιμότερου, πανταχῇ τε ἄρχον ἀρχομένου πρεσβύτερον καὶ ἄγον ἀγομένου πάντη. λάβωμεν δὴ τοῦτό γε, ὡς ψυχὴ πρεσβύτερόν ἐστι σώματος. [981.a] εἰ δ' ἔχει τοῦτο οὕτως, τό γε πρῶτον ἡμῖν τοῦ πρώτου τῆς γενέσεως πιθανώτερον ἂν εἶη σχεδὸν ὑπηργμένον· καὶ θῶμεν δὴ τὴν ἀρχὴν τῆς ἀρχῆς εὐσχημονέστερον ἔχειν, καὶ τῶν μεγίστων σοφίας περὶ θεῶν γενέσεως ὀρθότατα ἐπιβαίνειν ἡμᾶς.

{Κλεινίας} Ἔστω ταῦτα εἰς δύναμιν λεγόμενα.

{Ἀθηναῖος} Φέρε δὴ, ζῶόν γε ἀληθέστατα λέγεσθαι κατὰ φύσιν φῶμεν τοῦτό γε, ὅταν μία συνελθοῦσα σύστασις ψυχῆς καὶ σώματος ἀποτέκη μίαν μορφήν;

{Κλεινίας} Ὅρθῶς.

{Ἀθηναῖος} Ζῶον μὲν δὴ τὸ τοιοῦτον καλεῖται δικαιοτάτα;

{Κλεινίας} Ναί.

{Ἀθηναῖος} Στερεὰ δὲ σώματα λέγεσθαι χρὴ κατὰ τὸν εἰκότα λόγον πέντε, ἐξ ὧν κάλλιστα καὶ ἄριστα τις ἂν πλάττοι, τὸ δὲ ἄλλο γένος ἅπαν ἔχει μορφήν μίαν· οὐ γὰρ ἐστὶν ἀσώματον ὅτι τ' ἄλλο γίγνοιτ' ἂν καὶ χρῶμα οὐδὲν οὐδαμῶς οὐδέποτ' ἔχον, πλὴν τὸ θεϊότατον ὄντως ψυχῆς γένος. τοῦτο δ' ἐστὶ σχεδὸν ὅ μόνῳ πλάττειν καὶ δημιουργεῖν προσήκει, σώματι δέ, ὃ λέγομεν, πλάττεσθαι καὶ γίνεσθαι καὶ ὀρᾶσθαι· τῷ δέ – λέγωμεν πάλιν· οὐ γὰρ ἄπαξ ῥητέον – ἀοράτω τε εἶναι καὶ γινώσκοντι νοητῷ τε, μνήμης μεταλαμβάνει λογισμοῦ τε ἐν περιτταῖς τε καὶ ἀρτίαις ἅμα μεταβολαῖς. πέντε οὖν ὄντων τῶν σωμάτων, πῦρ χρὴ φάναι καὶ ὕδωρ εἶναι καὶ τρίτον ἀέρα, τέταρτον δὲ γῆν, πέμπτον δὲ αἰθέρα, τούτων δ' ἐν ἡγεμονίαις ἕκαστον ζῶον πολὺ καὶ παντοδαπὸν ἀποτελεῖσθαι. μαθεῖν δὲ καθ' ἐν ὧδ' ἐστὶν χρεῶν. γήινον μὲν τιθῶμεν τὸ πρῶτον ἡμῖν ἔν, πάντας μὲν ἀνθρώπους, πάντα δὲ ὅσα πολύποδα καὶ ἄποδα, καὶ ὅσα πορευσίμα καὶ ὅσα μόνιμα, διεληγμένα ρίζαις· τὸ δὲ ἐν αὐτοῦ τόδε νομίζειν δεῖ, ὡς πάντα μὲν ἐξ ἀπάντων ταῦτ' ἐστὶν τῶν γενῶν, τὸ δὲ πολὺ τούτου γῆς ἐστὶν καὶ τῆς στερεμνίας φύσεως. ἄλλο δὲ χρὴ ζῶου γένος θεῖναι δεύτερον γινόμενον ἅμα καὶ δυνατὸν ὀρᾶσθαι· τὸ γὰρ πλεῖστον πυρὸς ἔχει, ἔχει μὴν γῆς τε καὶ ἀέρος, ἔχει δὲ καὶ ἀπάντων τῶν ἄλλων βραχέα μέρη, διὸ δὴ ζῶά τε ἐξ αὐτῶν παντοδαπὰ γίνεσθαι χρὴ φάναι καὶ ὀρώμενα, νομίσαι δὲ δὴ δεῖ πάλιν τὰ κατ' οὐρανὸν ζῶων γένη, ὃ δὴ πᾶν χρὴ φάναι θεῖον γένος ἄστρον γεγονέναι, σώματος μὲν τυχὸν καλλίστου, ψυχῆς δ' εὐδαιμονεστάτης τε καὶ ἀρίστης. δυοῖν δὲ αὐτοῖς μοιρῶν τὴν ἑτέραν χρὴ δόξῃ μεταδιδόναι σχεδόν· [982.a] ἢ γὰρ ἀνώλεθρόν τε καὶ ἀθάνατον ἕκαστον αὐτῶν εἶναι καὶ θεῖον τὸ παράπαν ἐξ ἀπάσης ἀνάγκης, ἢ τινα μακροαῖωνα βίον ἔχειν ἱκανὸν ἑκάστῳ ζωῆς, ἧς οὐδέν τι πλείονος ἂν προσδεῖσθαι ποτε.

Νοήσωμεν οὖν πρῶτον, ὃ λέγομεν, δύο τὰ τοιαῦτα εἶναι ζῶα – πάλιν γὰρ λέγωμεν – ὁρατὰ μὲν ἀμφοτέρω, τὸ μὲν ἐκ πυρός, ὡς δόξειεν ἂν, ὅλον, τὸ δ' ἐκ γῆς, καὶ τὸ μὲν γήινον ἐν ἀταξίᾳ, τὸ δ' ἐκ πυρός ἐν τάξει πάση κινούμενον. τὸ μὲν οὖν ἐν ἀταξίᾳ κινούμενον ἄφρον χρὴ νομίζειν, ὅπερ ὡς τὸ πολὺ δρᾷ τὸ περὶ ἡμᾶς ζῶον, τὸ δὲ ἐν τάξει τε καὶ οὐρανῷ πόρον ἔχον μέγα τεκμήριον χρὴ ποιεῖσθαι τοῦ φρόνιμον εἶναι· κατὰ ταῦτα γὰρ ἂν καὶ ὡσαύτως πορευόμενον ἀεὶ καὶ ποιῶν καὶ

πάσχον τεκμήριον ἰκανὸν τοῦ φρονίμως ζῆν εἶη παρεχόμενον. ἡ ψυχῆς δὲ ἀνάγκη νοῦν κεκτημένης ἀπασῶν ἀναγκῶν πολὺ μείσθη γίγνοιτ' ἂν – ἄρχουσα γὰρ ἀλλ' οὐκ ἀρχομένη νομοθετεῖ – τὸ δὲ ἀμετάστροφον, ὅταν ψυχὴ τὸ ἄριστον κατὰ τὸν ἄριστον βουλευσῆται νοῦν, τὸ τέλος ἐκβαίνει τῷ ὄντι κατὰ νοῦν, καὶ οὐδὲ ἀδάμας ἂν αὐτοῦ κρεῖττον οὐδὲ ἀμεταστροφώτερον ἂν ποτε γένοιτο, ἀλλ' ὄντως τρεῖς Μοῖραι κατέχουσαι φυλάττουσι τέλος εἶναι τὸ βελτίστη βουλῆ βεβουλευμένον ἐκάστοις θεῶν. τοῖς δὲ ἀνθρώποις ἐχρῆν τεκμήριον εἶναι τοῦ νοῦν ἔχειν ἄστρα τε καὶ σύμπασαν ταύτην τὴν διαπορείαν, ὅτι τὰ αὐτὰ ἀεὶ πράττει διὰ τὸ βεβουλευμένα πάλαι πράττειν θαυμαστόν τινα χρόνον ὅσον, ἀλλ' οὐ μεταβουλευόμενον ἄνω καὶ κάτω, τοτὲ μὲν ἕτερα, ἄλλοτε δὲ ἄλλα πράττον, πλανᾶσθαι τε καὶ μετακυκλεῖσθαι. τοῦθ' ἡμῶν τοῖς πολλοῖς αὐτὸ τούναντίον ἔδοξεν, ὅτι τὰ αὐτὰ καὶ ὡσαύτως πράττει, ψυχὴν οὐκ ἔχει· οὕτω τοῖς ἄφροσι συνεφέσπετο τὸ πλῆθος, ὡς τὸ μὲν ἀνθρώπινον ἔμφρον καὶ ζῶν ὡς κινούμενον ὑπολαβεῖν, τὸ δὲ θεῖον ἄφρον ὡς μένον ἐν ταῖς αὐταῖς φοραῖς· ἐξῆν δὲ ἀνθρώπῳ γε ἐπὶ τὰ καλλίω καὶ βελτίω καὶ φίλα τιθεμένῳ λαμβάνειν ὡς διὰ τοῦτο αὐτὸ ἔμφρον δεῖ νομίζειν τὸ κατὰ ταῦτα καὶ ὡσαύτως καὶ διὰ ταῦτα πράττον ἀεὶ, τοῦτο δ' εἶναι τὴν τῶν ἀστρων φύσιν, ἰδεῖν μὲν καλλίστην, πορείαν δὲ καὶ χορείαν πάντων χορῶν καλλίστην καὶ μεγαλοπρεπεστάτην χορεύοντα πᾶσι τοῖς ζῶσι τὸ δέον ἀποτελεῖν. [983.a] καὶ μὴν ὅτι γε δικαίως ἔμψυχα αὐτὰ λέγομεν, πρῶτον τὸ μέγεθος αὐτῶν διανοηθῶμεν. οὐ γάρ, ὡς μικρὰ φαντάζεται, τηλικαῦτα ὄντως ἐστίν, ἀλλ' ἀμήχανον ἕκαστον αὐτῶν τὸν ὄγκον – πιστεῦσαι δ' ἄξιον· ἀποδείξεσιν γὰρ ἰκαναῖς λαμβάνεται – τὸν γὰρ ἥλιον ὅλον τῆς γῆς ὅλης μείζω διανοηθῆναι δυνατόν ὀρθῶς, καὶ πάντα δὴ τὰ φερόμενα ἄστρα θαυμαστόν τι μέγεθος ἔχει. λάβωμεν δὴ τίς τρόπος ἂν εἶη τοσοῦτον περιφέρειν ὄγκον τινὰ φύσιν τὸν αὐτὸν ἀεὶ χρόνον, ὅσον καὶ νῦν περιφέρεται. θεὸν δὴ φημι τὸν αἴτιον ἔσεσθαι, καὶ οὐποθ' ἑτέρως εἶναι δυνατόν· ἔμψυχον μὲν γὰρ οὐποτε γένοιτ' ἂν ἑτέρα πλὴν διὰ θεόν, ὡς ἡμεῖς ἀπεφηνάμεθα. ὅτε δὲ τοῦτο οἷός τέ ἐστιν θεός, ἅπανσα αὐτῷ ῥαστώνη γέγονεν τοῦ πρῶτον μὲν ζῶν γεγονέναι πᾶν σῶμα καὶ ὄγκον σύμπαντα, ἔπειτα, ἥπερ ἂν διανοηθῆ βέλτιστα, ταύτη φέρειν. νῦν δὲ περὶ ἀπάντων τούτων ἓνα λόγον λέγομεν ἀληθῆ· οὐκ ἔστιν γῆν τε καὶ οὐρανὸν ἅπαντάς τε ἀστέρας ὄγκους τε ἐκ τούτων σύμπαντας, μὴ ψυχῆς πρὸς ἐκάστω γενομένης ἢ καὶ ἐν ἐκάστοις, εἶτα εἰς ἀκρίβειαν κατ' ἐνιαυτὸν οὕτω πορεύεσθαι κατὰ μῆνάς τε καὶ ἡμέρας, καὶ σύμπαντα τὰ γιγνόμενα σύμπασιν ἡμῖν ἀγαθὰ γίνεσθαι.

Δεῖ δέ, ὅσῳ φλαυρότερόν ἐστ' ἀνθρώπος, μὴ τοι ληροῦντά γε, σαφῶς δέ τι λέγοντα φαίνεσθαι. ῥύμας μὲν οὖν εἴ τις αἰτίας τινὰς ἐρεῖ σωμαίων ἢ φύσεις ἢ τι τοιοῦτον, οὐδὲν σαφές ἐρεῖ· τὸ δὲ παρ' ἡμῶν εἰρημένον σφόδρ' ἀναλαβεῖν χρή, πότερον ἔχει λόγον ὁ λόγος ἢ πάντως ὑστερεῖ, τὸ πρῶτον μὲν τὰ ὄντα εἶναι δύο, τὸ μὲν ψυχὴν, τὸ δὲ σῶμα, καὶ πολλὰ ἐκατέρου, πάντα δὲ ἀλλήλων ἄλλα καὶ ἐκάτερα ἐκατέρων, καὶ τρίτον ἄλλο οὐδὲν κοινὸν οὐδενί, διαφέρειν δὲ ψυχὴν σώματος. ἔμφρον μὲν που, τὸ δὲ ἄφρον θήσομεν, ἄρχον δέ, τὸ δὲ ἀρχόμενον, καὶ τὸ μὲν αἴτιον ἀπάντων, τὸ δὲ ἀναίτιον πάσης πάθης· ὥστε τά γε δὴ κατ' οὐρανὸν ὑπ' ἄλλου του φάναι γεγονέναι, καὶ μὴ ψυχῆς τε καὶ σώματος οὕτως εἶναι γεννήματα, πολλὴ μωρία τε καὶ ἀλογία. εἰ δ' οὖν δεῖ νικᾶν τοὺς περὶ ἀπάντων τῶν τοιοῦτων λόγους καὶ πιστῶς θεῖα φαίνεσθαι γεγονέναι τὰ τοιαῦτα σύμπαντα, δυοῖν τοι θάτερα θετέον αὐτά· ἢ γὰρ θεοὺς αὐτοὺς ταῦτα ὑμνητέον ὀρθότατα, [984.a] ἢ θεῶν εἰκόνας ὡς ἀγάλματα ὑπολαβεῖν γεγονέναι, θεῶν αὐτῶν ἐργασαμένων· οὐ γὰρ ἀνοήτων γε οὐδὲ βραχέος ἀξίων, ἀλλ' ὅπερ εἰρήκαμεν, τούτων ἡμῖν θάτερα θετέα, τὰ δὲ τεθέντα τιμητέον πάντων ἀγαλμάτων διαφερόντως· οὐ γὰρ μήποτε φανῆ καλλίω καὶ κοινότερα συμπάντων ἀνθρώπων ἀγάλματα, οὐδ' ἐν διαφέρουσιν τόποις ἰδρυμένα, καθαριότητι καὶ σεμνότητι καὶ συμπάσῃ ζωῇ διαφέροντα ἢ ταύτη ὡς πάντη ταύτη γεγένηται. νῦν οὖν δὴ περὶ θεῶν ἐγχειρῶμεν τό γε τοσοῦτον, τὰ δύο κατιδόντες ζῶα ὀρατὰ ἡμῖν, ἃ φάμεν ἀθάνατον, τὸ δὲ γήινον ἅπαν θνητὸν γεγονέναι, τὰ τρία τὰ μέσα τῶν πέντε τὰ

μεταξὺ τούτων σαφέστατα κατὰ δόξαν τὴν ἐπεικῆ γεγονότα πειραθῆναι λέγειν. αἰθέρα μὲν γὰρ μετὰ τὸ πῦρ θῶμεν, ψυχὴν δ' ἐξ αὐτοῦ τιθῶμεν πλάττειν ζῶα δύναμιν ἔχοντα, ὥσπερ τῶν ἄλλων γενῶν, τὸ πολὺ μὲν τῆς αὐτοῦ φύσεως, τὰ δὲ σμικρότερα συνδέσμου χάριν ἐκ τῶν ἄλλων γενῶν· μετὰ δὲ τὸν αἰθέρα ἐξ ἀέρος πλάττειν τὴν ψυχὴν γένος ἕτερον ζώων, καὶ τὸ τρίτον ἐξ ὕδατος. πάντα δὲ δημιουργήσασαν ταῦτα ψυχὴν ζώων εἰκὸς ὅλον οὐρανὸν ἐμπλήσαι, χρησαμένην πᾶσι τοῖς γένεσι κατὰ δύναμιν, πάντων μὲν μετόχων τοῦ ζῆν γεγονότων· δεύτερα δὲ καὶ τρίτα καὶ τέταρτα καὶ πέμπτα, ἀπὸ θεῶν τῶν φανερῶν ἀρξάμενα γενέσεως, εἰς ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους ἀποτελεῦσθαι. Θεοὺς μὲν δὴ, Δία τε καὶ Ἥραν καὶ τοὺς ἄλλους πάντας, ὅπη τις ἐθέλει, ταύτη κατὰ τὸν αὐτὸν τιθέσθω νόμον καὶ πάγιον ἐχέτω τοῦτον τὸν λόγον· θεοὺς δὲ δὴ τοὺς ὀρατούς, μεγίστους καὶ τιμιωτάτους καὶ ὀξύτατον ὀρῶντας πάντη, τοὺς πρώτους τὴν τῶν ἄστρον φύσιν λεκτέον καὶ ὄσα μετὰ τούτων αἰσθανόμεθα γεγονότα, μετὰ δὲ τούτους καὶ ὑπὸ τούτοις ἐξῆς δαίμονας, ἀέριον δὲ γένος, ἔχον ἔδραν τρίτην καὶ μέσην, τῆς ἐρμηνείας αἴτιον, εὐχαῖς τιμᾶν μάλα χρεῶν χάριν τῆς εὐφήμου διαπορείας. τῶν δὲ δύο τούτων ζώων, τοῦ τ' ἐξ αἰθέρος ἐφεξῆς τε ἀέρος ὄν, διορώμενον ὅλον αὐτῶν ἑκάτερον εἶναι – παρὸν δὴ πλησίον οὐ κατάδηλον ἡμῖν γίνεσθαι – μετέχοντα δὲ φρονήσεως θαυμαστῆς, [985.a] ἅτε γένους ὄντα εὐμαθοῦς τε καὶ μνήμονος, γινώσκειν μὲν σύμπασαν τὴν ἡμετέραν αὐτὰ διάνοιαν λέγωμεν, καὶ τὸν τε καλὸν ἡμῶν καὶ ἀγαθὸν ἅμα θαυμαστῶς ἀσπάζεσθαι καὶ τὸν σφόδρα κακὸν μισεῖν, ἅτε λύπης μετέχοντα ἤδη – θεὸν μὲν γὰρ δὴ τὸν τέλος ἔχοντα τῆς θείας μοίρας ἔξω τούτων εἶναι, λύπης τε καὶ ἡδονῆς, τοῦ δὲ φρονεῖν καὶ τοῦ γινώσκειν κατὰ πάντα μετεिल्φέναι – καὶ συμπλήρους δὴ ζώων οὐρανοῦ γεγονότος, ἐρμηνεύεσθαι πρὸς ἀλλήλους τε καὶ τοὺς ἀκροτάτους θεοὺς πάντας τε καὶ πάντα, διὰ τὸ φέρεσθαι τὰ μέσα τῶν ζώων ἐπὶ τε γῆν καὶ ἐπὶ τὸν ὅλον οὐρανὸν ἐλαφρᾶ φερόμενα ρύμη. τὸ δὲ ὕδατος πέμπτον ὄν ἡμίθειον μὲν ἀπεικάσειεν ἂν τις ὀρθῶς ἀπεικάζων ἐξ αὐτοῦ γεγονέναι, καὶ τοῦτ' εἶναι τοτὲ μὲν ὀρώμενον, ἄλλοτε δὲ ἀποκρυφθὲν ἀδηλον γινόμενον, θαῦμα κατ' ἀμυδρὰν ὄψιν παρεχόμενον. τούτων δὴ τῶν πέντε ὄντως ὄντων ζώων, ὅπη τινὲς ἐνέτυχον ἡμῶν, ἢ καθ' ὕπνον ἐν ὄνειροπολίᾳ προστυχόντες, ἢ κατὰ φήμας τε καὶ μαντείας λεχθέν τισιν ἐν ἀκοαῖς ὑγιαίνουσιν ἢ καὶ κάμνουσιν, ἢ καὶ τελευτῆ βίου προστυχέσι γενομένοις, ἰδίᾳ τε καὶ δημοσίᾳ δόξας παραγενομένας, ὅθεν ἱερὰ πολλὰ πολλῶν γέγονεν, τὰ δὲ γενήσεται, τούτων πάντων νομοθέτης, ὅστις νοῦν κέκτηται καὶ τὸν βραχύτατον, οὐποτε μὴ τολμήσῃ καινοτομῶν, ἐπὶ θεοσέβειαν ἥτις μὴ σαφὲς ἔχει τι τρέψαι πόλιν ἑαυτοῦ· καὶ μὴν οὐδ' ὄν ὁ πάτριος νόμος εἶρηκεν περὶ θυσιῶν ἀποκωλύσει, μηδὲν τὸ παράπαν εἰδώς, ὥσπερ οὐδ' ὄν δυνατὸν εἰδέναί τῃ θνητῇ φύσει τῶν τοιούτων πέρι. τοὺς δὲ ὄντως ἡμῖν φανεροὺς ὄντας θεοὺς ἄρ' οὐχ αὐτὸς λόγος ἔχει κακίστους εἶναι τοὺς μὴ τολμῶντας λέγειν ἡμῖν καὶ φανεροὺς ποιεῖν ἀνοργιάστους τε ὄντας ἐτέρους θεοὺς καὶ τιμὰς μὴ δεχομένους τὰς προσηκούσας αὐτοῖς; νῦν δὲ δὴ συμβαίνει γινόμενον ἅμα τὸ τοιοῦτον· οἷον γὰρ εἴ ποτέ τις ἡμῶν ἤλιον ἢ σελήνην ἐωρακῶς ἦν γιγνομένους ἐφορῶντάς τε ἡμᾶς πάντας, καὶ μὴ ἔφραζεν ἀδύνατος ὢν πη φράζειν, τιμῆς τε ἀμοίρους ὄντας ἅμα καὶ μὴ προθυμοῖτο τό γε αὐτοῦ μέρος, εἰς ἐντιμον χώραν καταφανεῖς ἄγων αὐτούς, ἑορτάς τε αὐτοῖς γίνεσθαι ποιεῖν καὶ θυσίας, ἀπολαμβανόμενον τε χρόνον ἐκάστοις μειζόνων καὶ ἐλαττόνων πολλάκις ἐνιαυτῶν ὥρας διανέμειν, [986.a] ἄρ' οὐκ ἂν κακὸς ἑαυτῷ τε καὶ ἄλλῳ τῷ γινώσκοντι λεγόμενος ἐν δίκῃ συνεδόκει λέγεσθαι ποτ' ἂν;

{Κλεινίας} Πῶς γὰρ οὐκ, ὦ ξένε; κάκιστος μὲν οὔν.

{Ἀθηναῖος} Τοῦτο τοίνυν, ὦ Κλεινία φίλε, περὶ ἐμὲ νῦν γινόμενον ἴσθι φανερῶς.

{Κλεινίας} Πῶς λέγεις;

{Ἀθηναῖος} Ἴστε ὅκτῳ δυνάμεις τῶν περὶ ὅλον οὐρανὸν γεγνουῖας ἀδελφὰς ἀλλήλων, ὧν καθεώρακα ἐγώ – καὶ οὐδὲν μέγα διαπέπραγμαί· ράδιον γὰρ καὶ ἐτέρῳ – τούτων δ' εἰσὶ τρεῖς αὐταί,

μία μὲν ἡλίου, μία δὲ σελήνης, μία δὲ τῶν πλανητῶν ἄστρων ὧν ἐμνήσθημεν ὀλίγον ἔμπροσθεν, πέντε δὲ ἕτεραι. ταύτας δὴ πάσας καὶ τούτους τοὺς ἐν ταύταισιν εἶτε αὐτοὺς ἰόντας εἶτε φερομένους ἐν ὀχήμασι πορεύεσθαι ταύτη, μηδεὶς ἄλλως ποτὲ νομίση πάντων ἡμῶν ὡς οἱ μὲν θεοὶ εἰσιν αὐτῶν, οἱ δ' οὐ, μηδ' ὡς οἱ μὲν γνήσιοι, οἱ δὲ τοιοῦτοὶ τινες οἴους οὐδὲ θέμις εἰπεῖν ἡμῶν οὐδενί, πάντες δὲ δὴ πάντας λέγωμέν τε καὶ φῶμεν ἀδελφούς τ' εἶναι καὶ ἐν ἀδελφαῖς μοίραις, καὶ τιμὰς ἀποδιδῶμεν μὴ τῷ μὲν ἐνιαυτόν, τῷ δὲ μῆνα, τοῖς δὲ μήτε τινὰ μοῖραν τάττωμεν μήτε τινὰ χρόνον ἐν ᾧ διεξέρχεται τὸν αὐτοῦ πόλον, συναποτελῶν κόσμον ὃν ἔταξεν λόγος ὁ πάντων θειότατος ὀρατόν· ὃν ὁ μὲν εὐδαίμων πρῶτον μὲν ἐθαύμασεν, ἔπειτα δὲ ἔρωτα ἔσχεν τοῦ καταμαθεῖν ὅποσα θνητῆ φύσει δυνατά, ἡγούμενος ἄρισθ' οὕτως εὐτυχέστατά τε διάξειν τὸν βίον τελευτήσας τε εἰς τόπους ἤξειν προσήκοντας ἀρετῆ, καὶ μεμυημένος ἀληθῶς τε καὶ ὄντως, μεταλαβὼν φρονήσεως εἷς ὧν μιᾶς, τὸν ἐπίλοιπον χρόνον θεωρὸς τῶν καλλίστων γενόμενος, ὅσα κατ' ὄψιν, διατελεῖ. νῦν δὴ τὸ μετὰ τοῦθ' ἡμῖν λοιπὸν λέγειν ὅσοι τ' εἰσίν, καὶ τίνες· οὐ γὰρ μήποτε φανῶμεν ψευδεῖς. βεβαίως δὴ δισχυρίζομαι τό γε τοσοῦτον. λέγω γὰρ πάλιν ὀκτῶ μὲν εἶναι, τῶν δὲ ὀκτῶ τρεῖς μὲν εἰρησθαι, πέντε δ' ἔτι λοιπάς. ἡ τετάρτη δὲ φορὰ καὶ διέξοδος ἅμα καὶ πέμπτη τάχει μὲν ἡλίῳ σχεδὸν ἴση, καὶ οὔτε βραδυτέρα οὔτε θάττων τό γ' ἐπίπαν. δεῖ τούτων τριῶν ὄντων τὸν νοῦν ἰκανὸν ἔχοντα ἡγεῖσθαι. λέγωμεν δὴ ταύτας ἡλίου τ' εἶναι καὶ ἑωσφόρου, καὶ τρίτου – ὡς μὲν ὀνόματι φράζειν οὐκ ἔστιν διὰ τὸ μὴ γινώσκεσθαι, τούτου δ' αἴτιος ὁ πρῶτος ταῦτα κατιδὼν βάρβαρος ὧν· [987.a] παλαιὸς γὰρ δὴ τρόπος ἔθρεψεν τοὺς πρώτους ταῦτα ἐννοήσαντας διὰ τὸ κάλλος τῆς θερινῆς ὥρας, ἣν Αἴγυπτος τε Συρία θ' ἰκανῶς κέκτηται, φανερούς μὲν ὡς ἔπος εἰπεῖν ἀστέρας ἀεὶ σύμπαντας καθορῶντας, ἅτε νεφῶν καὶ ὑδάτων ἀπόπροσθεν ἀεὶ τοῦ κόσμου κεκτημένους, ὅθεν καὶ πανταχόσε καὶ δεῦρ' ἐξήκει, βεβασανισμένα χρόνῳ μυριετῆ τε καὶ ἀπείρῳ. διὸ θαρροῦντα χρή ταῦτα εἰς νόμους θέσθαι – τὸ γὰρ μὴ τίμια τὰ θεῖα εἶναι, τὰ δὲ τίμια, σαφῶς οὐκ ἐμφρόνων – ὅτι δὲ οὐκ ὀνόματα ἔσχηκεν, τὴν γε αἰτίαν χρή λέγεσθαι ταύτην. ἀλλὰ γὰρ ἐπωνυμίαν εἰλήφασιν θεῶν· ὁ μὲν γὰρ ἑωσφόρος ἔσπερός τε ὧν αὐτὸς Ἀφροδίτης εἶναι σχεδὸν ἔχει λόγον καὶ μάλα Συρίῳ νομοθέτη πρέπον, ὁ δ' ὀμόδρομος ἡλίῳ τε ἅμα καὶ τούτῳ σχεδὸν Ἑρμοῦ. τρεῖς δ' ἔτι φορὰς λέγωμεν ἐπὶ δεξιὰ πορευομένων μετὰ σελήνης τε καὶ ἡλίου. ἓνα δὲ τὸν ὄγδοον χρή λέγειν, ὃν μάλιστα τις ἂν κόσμον προσαγορεύοι, ὃς ἐναντίος ἐκείνοις σύμπασιν πορεύεται, οὐκ ἄγων τοὺς ἄλλους, ὡς γε ἀνθρώποις φαίνοιτ' ἂν ὀλίγα τούτων εἰδόσιν. ὅσα δὲ ἰκανῶς ἴσμεν, ἀνάγκη λέγειν καὶ λέγομεν· ἡ γὰρ ὄντως οὐσα σοφία ταύτη πη φαίνεται τῷ καὶ σμικρὰ συννοίας ὀρθῆς θείας τε μετεληφότι. λοιποὶ δὴ τρεῖς ἀστέρες, ὧν εἷς μὲν βραδυτῆτι διαφέρων αὐτῶν ἐστι, Κρόνου δ' αὐτόν τινες ἐπωνυμίαν φθέγγονται· τὸν δὲ μετὰ τοῦτον βραδυτῆτι λέγειν χρή Διός, Ἄρεως δὲ ὁ μετὰ τοῦτον, πάντων δὲ οὗτος ἐρυθρότατον ἔχει χρῶμα. χαλεπὸν δὲ οὐδὲν τούτων κατανοῆσαι τινα φράζοντός τινος, ἀλλὰ μαθόντα, ὡς λέγομεν, ἡγεῖσθαι δεῖ.

Τόδε γε μὴν διανοηθῆναι χρή πάντ' ἀνδρα Ἑλληνα, ὡς τόπον ἔχομεν τὸν τῶν Ἑλλήνων πρὸς ἀρετὴν ἐν τοῖς σχεδὸν ἄριστον· τὸ δ' ἐπαινέτον αὐτοῦ χρή λέγειν ὅτι μέσος ἂν εἴη χειμώνων τε καὶ τῆς θερινῆς φύσεως, ἡ δ' ὑστεροῦσα ἡμῖν εἰς τὸ θερινὸν φύσις τοῦ περι τὸν ἐκεῖ τόπον, ὅπερ εἵπομεν, ὑστερον αὐτοῖς παραδέδωκεν τὸ τούτων τῶν θεῶν τοῦ κόσμου κατανόημα. λάβωμεν δὲ ὡς ὅτιπερ ἂν Ἑλληνες βαρβάρων παραλάβωσι, κάλλιον τοῦτο εἰς τέλος ἀπεργάζονται· καὶ δὴ καὶ περι τὰ νῦν λεγόμενα ταῦτον δεῖ διανοηθῆναι τοῦτο, ὡς χαλεπὸν μὲν πάντα τὰ τοιαῦτα ἀναμφισβητήτως ἐξευρίσκειν, [988.a] πολλὴ δ' ἐλπίς ἅμα καὶ καλὴ κάλλιον καὶ δικαιότερον ὄντως τῆς ἐκ τῶν βαρβάρων ἐλθούσης φήμης τε ἅμα καὶ θεραπείας πάντων τούτων τῶν θεῶν ἐπιμελήσεσθαι τοὺς Ἑλληνας, παιδείαις τε καὶ ἐκ Δελφῶν μαντείαις χρωμένους καὶ πάσῃ τῇ κατὰ νόμους θεραπείᾳ. τόδε δὲ μηδεὶς ποτε φοβηθῆ τῶν Ἑλλήνων, ὡς οὐ χρή περι τὰ θεῖα ποτε πραγματεύεσθαι θνητοῦς

ὄντας, πᾶν δὲ τούτῳ διανοηθῆναι τούναντίον, ὡς οὔτε ἄφρον ἐστίν ποτε τὸ θεῖον οὔτε ἀγνοεῖ που τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, ἀλλ' οἶδεν ὅτι διδάσκοντος αὐτοῦ συνακολουθήσει καὶ μαθήσεται τὰ διδασκόμενα. ὅτι δὲ διδάσκει τοῦτο αὐτὸ ἡμᾶς, μανθάνομεν δὲ ἡμεῖς ἀριθμόν τε καὶ ἀριθμεῖν, οἶδεν δήπου. πάντων γὰρ ἀφρονέστατον ἂν εἶη τοῦτο ἀγνοοῦν· τὸ λεγόμενον γὰρ ἂν ὄντως αὐτὸ αὐτὸ ἀγνοοῖ, χαλεπαῖνον τῷ δυναμένῳ μανθάνειν, ἀλλ' οὐ συγχαῖρον ἄνευ φθόνου διὰ θεὸν ἀγαθῶ γενομένῳ. λόγον δὴ καὶ πολὺν καὶ καλὸν ἔχει, τότε μὲν, ὅτε περὶ θεῶν ἦν ἀνθρώποις διανοήματα πρῶτα, ὡς τε ἐγένοντο οἷοί τε ἐγίνοντο καὶ ὁ μὲν καὶ οἷας μετεχειρίζοντο πράξεις, μὴ κατὰ νοῦν τοῖς σώφροσιν λέγεσθαι μηδὲ φίλως, μηδ' ὡς οἱ δεῦτεροι, ἐν οἷς πρεσβύτατα μὲν τὰ πυρὸς ἐλέγετο καὶ ὕδατος καὶ τῶν ἄλλων σωμάτων, ὕστερα δὲ τὰ τῆς θαυμαστῆς ψυχῆς, καὶ φορὰ κρείττων καὶ τιμιωτέρα, ἦν σῶμα εἴληχεν φέρειν αὐτὸ τε ἑαυτὸ θερμότητι καὶ ψύξεσιν καὶ πᾶσιν τοῖς τοιούτοις, ἀλλ' οὐ ψυχὴ σῶμά τε καὶ ἑαυτήν· νῦν δ' ὅτε λέγομεν ψυχὴν μὲν, ἄνπερ ἐν σώματι γένηται, θαῦμα οὐδὲν κινεῖν τε καὶ περιφέρειν τοῦτο καὶ ἑαυτήν, οὐδ' ἡμῖν ἀπιστεῖ ψυχὴ κατὰ λόγον οὐδένα ὡς βάρος οὐδὲν περιφέρειν δυναμένη. διὸ καὶ νῦν ἡμῶν ἀξιούντων, ψυχῆς οὔσης αἰτίας τοῦ ὅλου, καὶ πάντων μὲν τῶν ἀγαθῶν ὄντων τοιούτων, τῶν δὲ αὐτῶν φλαύρων τοιούτων ἄλλων, τῆς μὲν φορᾶς πάσης καὶ κινήσεως ψυχὴν αἰτίαν εἶναι θαῦμα οὐδέν, τὴν δ' ἐπὶ τὰγαθὸν φορὰν καὶ κίνησιν τῆς ἀρίστης ψυχῆς εἶναι, τὴν δ' ἐπὶ τούναντίον ἐναντίαν, νενικηκέναι δεῖ καὶ νικᾶν τὰ ἀγαθὰ τὰ μὴ τοιαῦτα.

Ταῦτα ἡμῖν εἴρηται πάντα κατὰ τὴν τῶν ἀνοσίων τιμωρὸν δὲ δίκην· περὶ δὲ δὴ τὸ δοκιμαζόμενον οὐχ οἷόν τε ἡμῖν ἀπιστεῖν ὡς οὐ δεῖ τὸν γε ἀγαθὸν σοφὸν ἡμᾶς ἡγεῖσθαι, [989.a] τὴν δὲ σοφίαν ταύτην, ἦν ζητοῦμεν πάλα, ἴδωμεν ἂν ποτ' ἄρα ἐπινοήσωμεν ἢ κατὰ παιδείαν ἢ κατὰ τέχνην, ἦντινα τοῦ γινώσκειν ἐνδεεῖς ὄντες τῶν δικαίων, ἀγνώμονες ἂν εἴμεν ὄντες τοιοῦτοι. δοκοῦμεν δὴ μοι, καὶ λεκτέον· ἄνω γὰρ καὶ κάτω ζητῶν ἦ μοι καταφανῆς γέγονεν, πειράσομαι δὴλην ὑμῖν αὐτὴν ἀποτελεῖν. τὸ δὴ μέγιστον ἀρετῆς οὐ καλῶς πραττόμενον ἡμῖν γέγονεν αἴτιον, ὡς ἄρτι σημαίνειν ἐκ τῶν εἰρημένων μοι σφόδρα δοκεῖ. μεῖζον μὲν γὰρ ἀρετῆς μηδεὶς ἡμᾶς ποτε πείση τῆς εὐσεβείας εἶναι τῷ θνητῷ γενεῖ· τοῦτο δ' ὅτι δι' ἀμαθίαν τὴν μεγίστην ἐν ταῖς ἀρίσταις φύσεσιν οὐ γέγονεν, λεκτέον. ἀρίσται δ' εἰσὶν αἱ χαλεπώτατα μὲν ἂν γενόμεναι, μέγιστον δὲ ὄφελος, ἂν γίνωνται· τὰ τε γὰρ τῆς βραδείας τε καὶ τῆς ἐναντίας φύσεως μετρίως ἀποδεχομένη ψυχὴ καὶ πράως, εὐκόλος ἂν εἶη, τὴν τε ἀνδρείαν ἀγαμένη, καὶ πρὸς τὸ σωφρονεῖν εὐπειθής, καὶ τό γε μέγιστον, ἐν ταύταις ταῖς φύσεσιν δυναμένη μανθάνειν καὶ μνήμων οὔσα, εἴ μάλα χαίρειν τούτοις αὐτοῖς δύναται· ἂν φιλομαθῆς ὥστ' εἶναι. ταῦτα γὰρ οὔτε ῥάδια φύεσθαι, γενόμενά τε, καὶ τροφῆς καὶ παιδείας τυχόντα ἦς δεῖ, τοὺς πλείστους αὐτῶν καὶ χεῖρους κατέχειν ὀρθότατα δύναται· ἂν τῷ φρονεῖν καὶ πράττειν καὶ λέγειν περὶ θεοὺς ἕκαστα ὡς δεῖ τε καὶ ὅτε δεῖ, περὶ θυσίας τε καὶ καθαρμῶν τῶν περὶ θεοῦ τε καὶ ἀνθρώπων, οὐ σχήμασι τεχνάζοντας, ἀλλὰ ἀληθείᾳ τιμῶντας ἀρετὴν, ὃ δὴ καὶ μέγιστόν ἐστι συμπάντων πάση τῇ πόλει. τοῦτο δὴ οὖν τὸ μέρος εἶναί φαμεν φύσει κυριώτατον καὶ δυνατὸν ὡς οἷόν τε κάλλιστα καὶ ἄριστα μαθεῖν, εἰ διδάσκει τις, ἀλλ' οὐδ' ἂν διδάξειεν, εἰ μὴ θεὸς ὑφηγοῖτο· εἰ τ' οὖν διδάσκει, κατὰ τρόπον δὲ μὴ δρῶ τὸ τοιοῦτον, κρεῖττον μὴ μανθάνειν. ὁμῶς δ' ἐκ τῶν νῦν λεγομένων ἀνάγκη μαθεῖν ταῦτα καὶ ἐμὲ λέγειν τὴν τοιαύτην τε καὶ ἀρίστην φύσιν. πειρώμεθα δὴ τῷ τε λόγῳ διεξελεῖν ἅ τ' ἐστὶν καὶ οἷα καὶ ὡς δεῖ μανθάνειν, κατὰ δύναμιν τὴν τ' ἐμὴν τοῦ λέγοντος καὶ τὴν τῶν δυναμένων εἰσακούσαι, [990.a] θεοσεβείας ᾧτινι τρόπῳ τις τίνα μαθήσεται. σχεδὸν μὲν οὖν ἐστὶν ἄτοπον ἀκούσαντι, τὸ δ' ὄνομα αὐτοῦ λέγομεν ἡμεῖς γε, ὃ τις οὐκ ἂν ποτε δόξειεν δι' ἀπειρίαν τοῦ πράγματος – ἀστρονομίαν – ἀγνοεῖ τε ὅτι σφώτατον ἀνάγκη τὸν ἀληθῶς ἀστρονόμον εἶναι, μὴ τὸν καθ' Ἡσίοδον ἀστρονομοῦντα καὶ πάντας τοὺς τοιούτους, οἷον δυσμάς τε καὶ ἀνατολὰς ἐπεσκεμμένον, ἀλλὰ τὸν τῶν ὀκτῶ περιόδων τὰς ἐπτὰ περιόδους,

διεξιούσης τὸν αὐτῶν κύκλον ἐκάστης οὕτως ὡς οὐκ ἂν ῥαδίως ποτὲ πᾶσα φύσις ἱκανὴ γένοιτο θεωρῆσαι, μὴ θαυμαστῆς μετέχουσα φύσεως. ὁ νῦν εἰρήκαμεν ἐροῦμέν τε, ὡς φαμεν, ὅπῃ δεῖ τε καὶ ὅπως χρεῶν μανθάνειν· πρῶτον δ' ἡμῖν τόδε λεγέσθω.

Σελήνη μὲν περίοδον τὴν αὐτῆς τάχιστα διέξεισιν, ἄγουσα μῆνα καὶ πανσέληνον πρώτην· δεύτερον δὲ κατανοεῖν δεῖ τὸν ἥλιον, τροπὰς ἄγοντα διὰ πάσης τῆς αὐτοῦ περιόδου, καὶ τούτῳ τοὺς συνδρόμους. ἵνα δὲ μὴ πολλάκις ταῦτά περὶ τῶν αὐτῶν διαλεγώμεθα, τὰς ἄλλας ὅσας ἐν τῷ πρόσθεν διεξήλθομεν ὁδοὺς τούτων οὐ ῥάδιον συννοεῖν, ἐπὶ δὲ ταῦτα παρασκευάζοντας φύσεις οἷας δυνατὸν εἶναι, χρεῶν πολλὰ προδιδάσκοντα καὶ ἐθίζοντα ἀεὶ διαπονήσασθαι παῖδα ὄντα καὶ νεανίσκον. διὸ μαθημάτων δέον ἂν εἶη· τὸ δὲ μέγιστόν τε καὶ πρῶτον καὶ ἀριθμῶν αὐτῶν ἀλλ' οὐ σώματα ἐχόντων, ἀλλὰ ὅλης τῆς τοῦ περιττοῦ τε καὶ ἀρτίου γενέσεώς τε καὶ δυνάμεως, ὅσην παρέχεται πρὸς τὴν τῶν ὄντων φύσιν. ταῦτα δὲ μαθόντι τούτοις ἐφεξῆς ἐστὶν ὁ καλοῦσι μὲν σφόδρα γελοῖον ὄνομα γεωμετρίαν, τῶν οὐκ ὄντων δὲ ὁμοίων ἀλλήλοις φύσει ἀριθμῶν ὁμοίωσις πρὸς τὴν τῶν ἐπιπέδων μοῖραν γεγονυῖα ἐστὶν διαφανής· ὁ δὲ θαῦμα οὐκ ἀνθρώπινον ἀλλὰ γεγονὸς θεῖον φανερόν ἂν γίνοιτο τῷ δυναμένῳ συννοεῖν. μετὰ δὲ ταύτην τοὺς τρεῖς ἠύξημένους καὶ τῇ στερεῇ φύσει ὁμοίους· τοὺς δὲ ἀνομοίους αὖτε γεγονότας ἐτέρα τέχνη ὁμοιοῖ, ταύτη ἦν δὲ στερεομετρίαν ἐκάλεσαν οἱ προστυχεῖς αὐτῇ γεγονότες· ὁ δὲ θεῖόν τ' ἐστὶν καὶ θαυμαστὸν τοῖς ἐγκαθορῶσί τε καὶ διανοουμένοις ὡς περὶ τὸ διπλάσιον ἀεὶ στρεφομένης τῆς δυνάμεως καὶ τῆς ἐξ ἐναντίας ταύτης καθ' ἐκάστην ἀναλογίαν εἶδος καὶ γένος ἀποτυποῦται [991.a] πᾶσα ἡ φύσις. ἡ μὲν δὲ πρώτη τοῦ διπλασίου κατ' ἀριθμὸν ἐν πρὸς δύο κατὰ λόγον φερομένη, διπλάσιον δὲ ἢ κατὰ δύναμιν οὔσα· ἡ δ' εἰς τὸ στερεόν τε καὶ ἀπτόν πάλιν αὖτε διπλάσιον, ἀφ' ἑνὸς εἰς ὀκτώ διαπορευθεῖσα· ἡ δὲ διπλασίου μὲν εἰς μέσον, ἴσως δὲ τοῦ ἐλάττονος πλέον ἔλαττόν τε τοῦ μείζονος, τὸ δ' ἕτερον τῷ αὐτῷ μέρει τῶν ἄκρων αὐτῶν ὑπερέχον τε καὶ ὑπερεχόμενον – ἐν μέσῳ δὲ τοῦ ἐξ πρὸς τὰ δώδεκα συνέβη τό τε ἡμιόλιον καὶ ἐπίτριτον – τούτων αὐτῶν ἐν τῷ μέσῳ ἐπ' ἀμφοτέρα στρεφομένη τοῖς ἀνθρώποις σύμφωνον χρεῖαν καὶ σύμμετρον ἀπενείματο παιδιᾶς ῥυθμοῦ τε καὶ ἀρμονίας χάριν, εὐδαίμονι χορείᾳ Μουσῶν δεδομένη.

Ταῦτα μὲν οὖν δὴ ταύτη γιγνέσθω τε καὶ ἐχέτω σύμπαντα· τὸ δ' ἐπὶ τούτοις τέλος, εἰς θεῖαν γένεσιν ἅμα καὶ τὴν τῶν ὀρατῶν καλλίστην τε καὶ θειοτάτην φύσιν ἰτέον, ὅσην ἀνθρώποις θεὸς ἔδωκεν κατιδεῖν, ἦν οὔποτε ἄνευ τῶν νῦν διειρημένων μὴ κατιδῶν ἐπεύξεταί τις ῥαστώνη παραλαβεῖν. πρὸς τούτοις δὲ τὸ καθ' ἐν τῷ κατ' εἶδη προσακτέον ἐν ἐκάστῃ ταῖς συνουσίαις, ἐρωτῶντά τε καὶ ἐλέγχοντα τὰ μὴ καλῶς ῥηθέντα· πάντως γὰρ καλλίστη καὶ πρώτη βάσανος ἀνθρώποις ὀρθῶς γίγνεται, ὅσαι δὲ οὐκ οὔσαι προσποιοῦνται, ματαιότατος πόνος ἀπάντων. ἔτι δὲ τὴν ἀκρίβειαν τοῦ χρόνου ἡμῖν ληπτέον, ὡς ἀκριβῶς ἀποτελεῖ πάντα τὰ κατ' οὐρανὸν γινόμενα, ἵν' ὁ πιστεύσας ὡς ὁ λόγος ἀληθῆς γέγονεν ὅτι πρεσβύτερόν τ' ἐστὶν ἅμα καὶ θειότερον ψυχῇ σώματος, ἡγήσασθαι ἂν παγκάλως τε καὶ ἱκανῶς εἰρήσθαι τὸ θεῶν εἶναι πάντα πλέα καὶ μηδέποτε λήθη μηδὲ ἀμελεία τῶν κριττόνων ἡμᾶς παρωλιγωρῆσθαι. νοητέον δ' ἐστὶν περὶ πάντα τὰ τοιαῦτα τόδε, ὡς, ἐὰν μὲν τις ἕκαστα τούτων ὀρθῶς λαμβάνη, μέγ' ὄφελος γίγνεται τῷ παραλαμβάνοντι κατὰ τρόπον, εἰ δὲ μή, θεὸν ἄμεινον ἀεὶ καλεῖν· ὁ δὲ τρόπος ὅδε – ἀνάγκη γὰρ τό γε τοσοῦτον φράζειν – πᾶν διάγραμμα ἀριθμοῦ τε σύστημα καὶ ἀρμονίας σύστασιν ἅπασαν τῆς τε τῶν ἄστρον περιφορᾶς τὴν ὁμολογίαν οὔσαν μίαν ἀπάντων ἀναφανῆσαι δεῖ τῷ κατὰ τρόπον μανθάνοντι, φανήσεται δέ, ἂν, ὁ λέγομεν, [992.a] ὀρθῶς τις εἰς ἐν βλέπων μανθάνη – δεσμός γὰρ πεφυκῶς πάντων τούτων εἷς ἀναφανήσεται διανοουμένοις – εἰ δ' ἄλλως πως ταῦτα μεταχειριεῖται τις, τύχην δεῖ καλεῖν, ὡς περὶ καὶ λέγομεν. οὐ γὰρ ἄνευ γε τούτων μήποτε τις ἐν πόλεσιν εὐδαίμων γένηται φύσις, ἀλλ' οὗτος ὁ τρόπος, αὕτη ἡ τροφή, ταῦτα τὰ μαθήματα· εἴτε χαλεπὰ εἴτε ῥάδια, ταύτη πορευτέον. ἀμελεῖσθαι δὲ οὐ θεμιτόν ἐστιν

θεῶν, καταφανοῦς γενομένης τῆς πάντων αὐτῶν κατὰ τρόπον λεγομένης φήμης εὐτυχοῦς. τὸν δὲ σύμπαντα ταῦτα οὕτως εἰληφότα, τοῦτον λέγω τὸν ἀληθέστατα σοφώτατον· ὃν καὶ διισχυρίζομαι παίζων καὶ σπουδάζων ἅμα, ὅτε θανάτῳ τις τῶν τοιούτων τὴν αὐτοῦ μοῖραν ἀναπλήσει, σχεδὸν ἐάνπερ εἴτ' ἀποθανῶν ἦ, μήτε μεθέξειν εἴτι πολλῶν τότε καθάπερ νῦν αἰσθήσεων, μιᾶς τε μοίρας μετεληφότα μόνον καὶ ἐκ πολλῶν ἓνα γεγονότα, εὐδαίμονά τε ἔσσεσθαι καὶ σοφώτατον ἅμα καὶ μακάριον, εἴτε τις ἐν ἠπείροις εἴτ' ἐν νήσοις μακάριος ὢν ζῆ, κάκεῖνον μεθέξειν τῆς τοιαύτης ἀεὶ τύχης, κεῖτε δημοσίᾳ τις ἐπιτηδεύσας ταῦτα εἴτε ἰδίᾳ διαβίῳ, τὰ αὐτὰ καὶ ὡσαύτως αὐτὸν πράξειν παρὰ θεῶν. ὁ δὲ κατ' ἀρχὰς τε ἐλέγομεν, καὶ νῦν αὐτὸς πάρεστι λόγος ἀληθῆς ὄντως, ὡς οὐ δυνατὸν ἀνθρώποις τελέως μακαρίοις τε καὶ εὐδαίμοσι γενέσθαι πλὴν ὀλίγων, ἔστιν ταῦτα ὀρθῶς εἰρημένα· ὅποσοι γὰρ θεῖοι καὶ σώφρονες ἅμα τῆς ἄλλης τε μετέχοντες ἀρετῆς φύσει, πρὸς δὲ τούτοις ὅσα μαθήματος ἔχεται μακαρίου πάντα εἰληφότες – ἃ δ' ἔστιν εἰρήκαμεν – τούτοισιν μόνοις τὰ τοῦ δαιμονίου σύμπαντα ἰκανῶς εἰληχέ τε καὶ ἔχει. τοῖς μὲν οὖν ταῦτα οὕτω διαπονήσασιν ἰδίᾳ λέγομεν καὶ δημοσίᾳ κατὰ νόμον τίθεμεν, εἰς πρεσβύτου τέλος ἀφικομένοις τὰς μεγίστας ἀρχὰς παραδίδοσθαι δεῖν, τοὺς δ' ἄλλους τούτοις συνεπομένους εὐφημεῖν πάντας θεοὺς ἅμα καὶ πάσας, καὶ τὸν νυκτερινὸν σύλλογον ἐπὶ ταύτην τὴν σοφίαν ἰκανῶς γνόντας τε καὶ δοκιμάσαντας ἡμᾶς ὀρθότατα πάντας παρακαλεῖν.